

УДК 792.02(477)-021.464-028-047.27

DOI 10.31654/2520-6966-2024-25F-111-299-310

Данилейко Л. А.

кандидат мистецтвознавства, викладач КНУТКІТ ім.І. Карпенка-Карого
voloshynadanyleiko@gmail.com
orcid: 0000-0003-3007-3254

Роль та функція аматорства в загальному розвитку українського театру. Від зародження до сьогодення

У статті автор на прикладі історичних подій (від зародження українського театру до сьогодення) ставить за мету визначити функцію та роль аматорського театрального мистецтва у суспільстві. У тексті окреслено, що на початках історії – театралізація обрядів, а далі театралізація літургій у церкві несла роз'яснювальну функцію для населення, а також підсилювала святкування календарного циклу. Обґрунтовано, що вже шкільний театр прагнув виконувати функцію формування професійного театру. Саме в рамках українського шкільного театру писалися перша драматургія та теорія драми. Хоча в більшості театр продовжував функціональну прив'язку до свят календарного циклу та важливих подій у суспільному процесі. Окреслено аматорський театр, який розвивався як палацовий та кріпацький театр, і також вже виконував роль формування окремого українського професійного театру, хоча ще мав більше розважальну і повчальну функції. Наведено приклад аматорських гуртків, з яких по факту вийшли представники «театру корифеїв», які вже ставали рупором україноцентричних ідей, а не лише розважальних чи роз'яснювальних функцій. Навколо цих гуртків і всередині них формувалася драматургія, яка вже ширше доносила проукраїнські ідеї. Саме цей громадський аматорський рух доформував професійний український театр. Утім, аматорство продовжило і продовжує існувати. Бачимо на прикладі Народного театру «Арсенал», одного з найстаріших нині діючих колективів, який виник ще наприкінці XIX століття. Цей театр проіснував у радянський час як функціональна потреба людей технічних професій заводу «Арсенал» гуртуватися в самодіяльність і створювати театральне мистецтво заради відпочинку. Сьогодні функція аматорства трансформувалася ще й в функцію психологічної реабілітації. Дуже багато людей, які мають інші професії в дорослому житті приходять у різні колективи займатися театром.

Методологічною основою дослідження стали принципи історизму, об'єктивності та системного підходу. Спираючись на зазначені принципи, у процесі дослідження пріоритетними стали методи: статистичний (використано опис найбільш важливих явищ в історії українського театру); емпіричний (вивчення літературних джерел, дослідження визначених знакових епох); метод фіксації та аналітики сучасних процесів.

Наукова новизна статті полягає в тому, що автор досліджує аматорське театральне мистецтво не лише як творчий процес, а як функцію у суспільстві.

Висновки статті дають змогу дослідникам аматорського українського театрального мистецтва поглянути на нього крізь призму суспільної функціональності, а не лише як творчий процес.

Ключові слова: аматорство, театр, функція, суспільство, роль, розвиток.

Постановка проблеми. Актуальність статті. Попри виникнення та розвиток професійного театру в Україні, аматорське театральне мистецтво продовжує існувати і розвиватися. Цікавість і попит людей до цього явища змушує звернути увагу і дослідити його роль і функцію у суспільстві. Визначити зміну функцій аматорства в ті, чи інші часи в залежності від соціального становища держави і потреб населення. Обґрунтувати чому і чим аматорство було важливе на різних етапах розвитку нашої держави. Визначити в чому його роль і функція полягає сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для аналізу явища театрального аматорства знадобилося заглибитися в історію українського театру. Знакові дослідники театру, такі як Д. Антонович [1], Р. Пилипчук [2], О. Кисіль [3], І. Франко [4] досліджували зародки українського театру саме як аматорське мистецтво. Починаючи від обрядів, літургійних драм, балаганів, діяльності скоморохів, а пізніше шкільного театру та аматорських мандрівних труп, обґрунтовуючи відсутність професійної української сцени, фактично всі дослідники зазначали про потребу її виникнення, але визнавали, що театр довгий час був саме аматорський. Після виникнення професійного театру аматорство не припинилося, а існувало паралельно. Його продовжували досліджувати. Варто згадати роботи вітчизняних науковців, де розглядаються особливості діяльності українських аматорських театрів у різні історичні періоди таких, як Київ: О. Казимиров [5], І. Бонь [6] та З. Попова [7]. Сьогодні є цікавими роздуми дослідниці С. Соболевської, яка розглядає аматорський театр та «...його вплив на духовне життя й світогляд людей в контексті культуротворчого процесу у часових рамках кінця ХХ–початку ХХІ століття...» [8, С. 208]. Її дослідження аматорського театру лягли в основу дисертації «Культуротворча функція українського аматорського театру (кінець ХХ – початок ХХІ століття)».

Формулювання цілей статті. Метою статті було відслідкувати в історичних явищах різних часів функцію і роль аматорського театру; відрефлексувати на сучасний процес аматорського театру; проаналізувати роль і функцію аматорського театру в той чи інший час у

нашому суспільстві; зробити висновки як і чому функція саме аматорського мистецтва змінювалася.

Викладення основного матеріалу. Аматорство і професійне мистецтво. Здається, між ними проходить велика межа і великий шлях розвитку та набуття професійних навичок. Але якщо поглянути на цю різницю з іншого боку, то можна помітити, що насправді момент гри може зародитися будь-де і будь-коли. Чи виконавці – професійні, чи аматори, глядач може просто забути в процесі перегляду вистави. Звісно, завжди є фактор майстерності, яку здобув на навчанні професійний виконавець, але магія під час перегляду може відбуватися як в професійному театрі, так і в аматорському.

Наведемо приклади з історії українського театру. Звісно, театралізація обрядів та календарного циклу містила елементи гри, але про зародки професійного театру тоді ще було зарано говорити. Це була проста потреба розваги та привнесення факту видовищності в соціально-побутові процеси. Перші літургійні та напівлітургійні тексти у церкві ставили за мету легше донести до населення змісти церковної служби, тому набували примітивної театралізації. Утім, вони ще також не говорили про потребу окремої професії.

Шкільний театр в Україні діяв у XVI – першій половині XVIII століття. На території сучасної України виникають колегіуми, де викладали поетику і риторіку. Все набувало певного професійного вишкілу. Утім, лише вчити теорію було не зовсім весело. Студенти разом з викладачами починають писати і примітивно виконувати (декламувати) так звані панегірики, чи то були просфоніми, які вітали приїзд знатних особистостей, чи то були заупокійні ляменти на честь відомих людей. Починалося все з виконання і створення перших сценаріїв, де зазначались виконавці. Іван Франко засвідчував одним із перших місць розвитку шкільного театру наприкінці XVI ст. Острозьку академію, засновану 1576 р., далі – Львівську братську школу, засновану 1586 р. [9] Звісно, вже пізніше, свого піку шкільний театр набував у Києво-Могилянській академії, заснованій у 1615 р. Також І. Франко вважав найвищим здобутком тогочасного театру вертепну драму.

Список друкованих текстів шкільних декламацій збільшувався і надалі. Перша з них, яка фіксує початок українського театру – *«Просфонима: Привѣт преосвященному архієпископу кир Михайлу, митрополиту Київському и Галицкому и всея Росьсии, в братской школѣ Львовской съставлений. Єгда же в градѣ Львовѣ первѣе посвященном рукоположеніи бѣ. Генуарія 17 року 1591. Во Львовѣ в*

друкарни братской, року 1591». Панегірик був написаний від імені молодших і старших учнів Львівської братської школи на честь митрополита київського і галицького Михайла Рогози, який на початку 1591 р. приїхав з Києва до Львова у церковних справах, про що детально розповідає дослідник Р. Пилипчук [2, С. 71–72].

Далі, загальновідомо рух шкільного театру призведе до того, що один з очільників цього процесу в Києво-Могилянській академії Феофан Прокопович напише у 1705 році свої «Три книги про поетичне мистецтво», в яких сформує першу українську теорію драми. Він розділив жанри на трагедію, комедію та трагікомедію. А також разом зі своїми учнями почав писати у цих жанрах п'єси. А драми на історичні теми стали вершиною української шкільної драматургії першої половини XVIII ст. Наприклад, «Владимир» Феофана Прокоповича (1705).

Зрозуміло, ми говоримо про людей, які здобували освіту, вміли читати і писати, мали доступ до читання Аристотеля і інших грецьких та римських класиків. Але ж ніхто не вчив їх саме сценічному мистецтву. Це відбувалося ситуативно і часто залежало від природніх здібностей тих, хто писав і виконував п'єси.

Діяльність шкільного театру була заборонена і всі її осередки закриті протягом 60-тих років XVIII століття. Не дивлячись на те, що багато консерваторів не вітали такі виступи, театралізація процесів навчання була природньою потребою людей грати. Шкільний театр, як приклад аматорського театрального мистецтва, безумовно впливав на процес становлення українського професійного театру. Його функція, здавалося б, не відрізнялася від функції літургійної і напівлітургійної драми – краще доносити соціальні процеси до публіки. Акт театралізації збільшував розуміння і засвоєння важливих процесів. Також, звісно, зберігався календарний цикл і бажання розважити ці процеси, відсвяткувати.

Далі театральне мистецтво розвивалося в кріпацькому театрі та на палацових сценічних майданчиках. Саме такий театр, наприклад, в с. Основа виховав Григорія Квітку-Основ'яненка, україноцентричного драматурга, який подарував нашому театру нетлінні твори українською мовою – «Щельменко-волосний писар» (1829) та «Сватання на Гончарівці» (1836).

Можна також навести приклад акторів, які подолали аматорство і розпочали свою професійну кар'єру. Утім, для цього їм довелося перейти на російську сцену. Двоє акторів, вихідців з України, які продовжили творчу діяльність в столицях Російської імперії – Михайло Щепкін в Москві та Семен Гулак-Артемівський в Петербурзі. Довгий

час вони обидва виконували український репертуар на імператорських сценах. А С. Гулак-Артемівський навіть створив оперу «Запорожець за Дунаєм» (1863 р., Петербург).

Такий вибір можна виправдовувати, або ж засуджувати. Але такі були часи. Дослідник театру Р. Пилипчук робить з цього приводу більш оптимістичніші висновки: «Є всі підстави вважати, що С. Гулак-Артемівський у Петербурзі в 50-х рр. XIX ст. робив таку саму важливу для українського театрального мистецтва справу, як М. Щелкін у Москві: він доводив столичній громадськості мистецьку зрілість провідних майстрів українського театру і обґрунтовував необхідність створення окремого українського професіонального театру» [2, С. 179].

Необхідність створення окремого українського театру також підкреслювало зростання книжкових видань українською мовою, в тому числі періодичних. Що в свою чергу завершувало дискусії про окремість української літератури від російської. І хоча драматичні твори продовжували називати «малоросійськими операми», вони писалися українською і про українське життя. З рукописних копій виходять друком: «Чорноморський побит» Якова Кухаренка (1861), «Простак» Василя Гоголя (1862), «Загадка» Миколи Костомарова (1862), «Назар Стодоля» Тараса Шевченка (1862), «драматичні картини» на п'ять дій «Гаркуша» Олексі Стороженка (1862). У Петербурзі П. Куліш видає «Писання І. П. Котляревського» (1862), і того ж року окремими виданнями виходять «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник», двотомне зібрання «Драматические сочинения Григория Квитки (Основьяненка)», у першому томі якого вміщено українські п'єси письменника (1862). Марко Кропивницький пише першу свою п'єсу «Микита Старостенко, або Незчуєшся, як лихо спобіжить» (1863; перероблена 1873 р. під назвою «Дай серцеві волю, заведе у неволю»).

Поява друкованих українських п'єс знову дає можливість творити театр. Це стимулює аматорський театральний рух. Все ж таки тривалий час український театр продовжував існувати лише в аматорських колах. Зароджуються драматичні гуртки при недільних школах, якими опікуються члени Товариства «Громада». Такий гурток існував в Полтаві на чолі з учителем В. Лободою (1861 р.), де грали «Наталку Полтавку», «Шельменко – волосний писар» і «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка та «Бедність не по-рок» О. Островського. Невдовзі гурток був заборонений губернатором, а керівники звинувачені в антидержавній діяльності. У місті Гадяч аматорський гурток діяв у 1861–1862 рр., де в паралель був російський та український репертуар, також був змушений завершити своє

існування. Те саме відбувалося в Миргороді. Активно працювали чернігівські аматори, якими опікувався Павло Чубинський.

Були такі гуртки і в Києві. В актовому залі Університету св. Володимира з 1859 р. грали аматорські російські вистави. Доведена участь М. Старицького та М. Лисенка, яким вдалося внести українську тему в роботу гуртка. У 1863 р. в київському міському театрі почалися аматорські вокально-інструментальні концерти з так званими живими картинами за участю М. Лисенка. З 1864 року тут почали грати українські п'єси. Серед них «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Простак» В. Гоголя, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «Тяжба» М. Гоголя, водевіль «Кум-мірошник, або Сатана в бочці» Д. Дмитренка і дивертисмент «Гульбище». Далі ці покази фактично завершили своє існування.

Аматорський рух у 60-х рр. ХІХ ст. на півдні України, на тодішній Херсонщині, у повітових містах Бобринець і Єлисаветград взагалі мав доленосний результат у формуванні професійного українського театру.

Перший аматорський гурток у Бобринці діяв під керівництвом Миколи Дубровинського та Артема Ворникова у 1854–1856 рр. У його репертуарі були

«Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» І. Котляревського, «Сватання на Гончарівці», «Шельменко – волосний писар» і «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, «Кум-мірошник» Д. Дмитренка, «Іди, жінко, в солдати» А. Ващенко-Захарченка та деякі російські п'єси. У цих виставах брав участь молодий М. Кропивницький.

На початку 60-х рр. ХІХ ст. у Бобринці виникає новий аматорський гурток, його засновником був російсько-український актор Леонід Аведиков. М. Кропивницький приїздив сюди на канікули і брав участь в аматорських виставах. Про це йдеться в його спогадах: «Приїхавши знов на канікули 1863 р., почав і я приймать участь у аматорських виставах. Соболевих уже не було в Бобринці, гуртець же аматорів збільшився: Михалина Купріянівна Тобілевич (жінка Гаврилова), пречудова Цвіркунка в «Чорноморським побиті» Я. Кухаренка, Михайло і Петро Тобілевичі (брати Івана Карповича; Петро грав деякі й жіночі ролі, а з Михайла гарний був суфлер. Обидва вони служили по поліції), сім'я Кольчицьких, П. Новицький, Є. і С. Мячикови, О. Дерев'янкін, гувернер Дубовецький і інші» [10]. З цих спогадів дізнаємось і про виконавців, і про репертуар. Пізніше керував гуртком Іван Тобілевич (Карпенко-Карий). А коли у 1865 р. повітовий центр із Бобринця було перенесено до Єлисаветграда, туди переїхали І. Тобілевич та М. Кропивницький. Після від'їзду М. Кропивницького, у 1865 р.

Тобілевич став активним членом тамтешнього аматорського гуртка під керівництвом артиста-аматора М. Тарнавського, а згодом – і сам очолив цей гурток в Єлисаветграді. І навіть створив свій новий аматорський гурток, однією з перших вистав якого був «Назар Стодоля» Т. Шевченка.

Звісно, це все логічно мало б призвести до появи професійного українського театру. Натомість проукраїнський театральний рух призвів до таємного циркуляра міністра внутрішніх справ П. Валуєва Київському, Московському і Петербурзькому цензурним комітетам від 18 травня 1863 р., який забороняв публічно та друковано вживати українську мову. Пройшло досить багато часу, поки М. Кропивницький зміг заснувати професійну українську трупу. В історію довготривалий процес існування професійних «малоросійських труп» ввійде як «театр корифеїв». Його початок був у 1882 р. в Єлисаветграді.

Про розвиток професійного театру ми не будемо наразі говорити, повернімося до аматорства вже в радянські часи. Досліджуючи діяльність одного з найстаріших аматорських театрів України – Народний театр «Арсенал», можемо проаналізувати майже 125-літню його діяльність. Театр діє при Культурному центрі «Печерськ Палац», що є спадкоємцем одного з найстаріших Будинків клубного типу України – Будинку культури «Арсенал». Театр веде свою історію з кінця XIX століття, коли на київському заводі «Арсенал» був створений театральний гурток для робітників. Перший офіційний спогад про театр датується 1900 роком. Літопис ведеться з дати заснування Будинку культури «Арсенал». В 1920 році він був зареєстрований як театральний аматорський колектив, зі своєю трупю і професійними режисерами. В різні часи з театром працювали відомі українські режисери Т. Терниченко, А. Слісаренко, Ю. Галинський, Н. Петраківська, В. Гирич. Театр підтримували видатні митці України: М. Литвиненко-Вольгемут, Н. Ужвій, А. Бучма, П. Няtko. Зі стін театру вийшли майбутні народні артисти України Л. Юровська, Б. Брондуков, В. Красовська.

Тут грали і українську класику, і радянські п'єси. Наприклад, є згадки про виставу «Безталанна» І. Карпенка-Карого 1950-тих років у режисурі Анатолія Слісаренко. Збережені світлини з вистави «За двома зайцями» М. Старицького за участі молодого Борислава Брондукова на початку 1960-тих років. На жаль, немає рецензій і уявлення про ці вистави скласти досить важко.

У 2000 році Будинку культури «Арсенал» було передано у комунальну власність міста. Будучи історичною спорудою, в якій працювали відомі діячі культури, клубний заклад внесено до Переліку культурної спадщини Києва, до Зводу пам'яток історії та культури України, до

Державного реєстру нерухомих пам'яток України, як пам'ятка архітектури місцевого значення. Згодом Будинок культури отримав нову форму існування та назву – Комунальний заклад «Центр художньої та технічної творчості «Печерськ». Новий статус зазначав відсутню попередню прив'язку саме до дозвілля працівників заводу, а вже був направлений на потреби населення всієї столиці.

За часів художнього керівництва театром Михайла Бондаренка, що охоплює період майже тридцяти років (1994–2022 рр.), колектив був регулярним учасником фестивалю «Київська театральна весна», де займав високі позиції. За підсумками 2017 року театр став першим лауреатом щорічної премії у галузі театрального мистецтва «Київська пектораль» у категорії «Найкращий народний театр». В репертуарі йшли радянські п'єси, а за часів незалежності українські – такі як «Баба Прися» Павла Ар'є. За ці тридцять років до колективу театру ще трохи долучалися аматори з заводу. Утім, це був фактично останній період залучення працівників Арсеналу.

В радянські часи Театр «Арсенал» задовольняв потребу в аматорстві людей, які важко працювали на своїх технічних роботах, і у вільний час прагнули об'єднуватися та брати участь у театральних виставах. Тоді була важлива соціальна функція – бажання творити для відпочинку і бажання гуртуватися навколо мистецтва.

Без прив'язки саме до дозвілля працівників заводу, сьогодні театр змінює і свою функцію. З даного сезону Народний театр «Арсенал» повністю перезапускає роботу і готується до 125-го ювілейного театрального сезону. Нова очільниця театру, режисерка – Поліна Коробейник та друга викладачка театру, режисерка Софія Салецька запускають новий процес, орієнтуючись на все населення Києва. Відповідно до цього змінюється і концепція театру, яка несе інакше бачення та функцію аматорського театру. Вони формують головну задачу, апелюючи до населення, та Київ: «Театр – твій емоційний арсенал. Що у твоєму арсеналі? Що – театр, який об'єднує людей різних професій, досвіду і роду діяльності для творення театру. Як – через запрошення до спільних досліджень, освітній курс, навчання, тренінг, лекторій, розширення кругозору, вистави, знайомство з різними видами театру, з історією театру, просвітницьку діяльність – показати який різний є театр. Чому – бо досвід різних людей, їх проживання і є театр. Театр життя. І люди з їх досвідом уже в житті є акторами, їм просто треба дати мистецькі інструменти для того, щоб цим досвідом поділитися. Ти – артист. Ми – даємо інструменти і навички від професійних діячів театру. Люди різні. Театр різний. У нашому арсеналі –

театр. Тут знайдеться місце кожній історії. Про кожну людину можна написати книгу і зробити виставу. Твій арсенал – в тобі. Навчатись і Творити в цікавості» [11].

З зазначеної концепції можемо зробити висновки, що театральне аматорство має сьогодні нові функції, задачі і цілі. Що також стало очевидним під час Фестивалю українського аматорського театру Theatre Day Fast, який у 2018 році наживо, а далі у часи ковідної епідемії онлайн, зробив великий зріз сучасного процесу аматорського театру – від дитячих студій при різних школах та палацах мистецтв до популярних приватних студій для дорослих, які часто дорого коштують студійцям і навчають за комерційною ціною.

Будучи рецензентом та членом журі цього фестивалю, я особисто переглянула більше ста вистав. І чітко можу сказати, сьогодні аматорські гуртки як ніколи потрібна річ для усіх вікових категорій. Перше, це зацікавлення дітей у подальшому долученні до професійної творчості, або ж навіть при іншій обраній професії, це процес все одно залишить неймовірний вплив на становлення дітей. Друге, стосовно дорослих людей, які вирішили долучитися у свідомому віці до таких процесів, це своєрідний психологічний терапевтичний порятунок. Особливо це стало актуально сьогодні під час війни.

Висновки. Отже, бачимо що на початках історії – театралізація обрядів, а далі театралізація літургій у церкві несла роз'яснювальну функцію для населення. Шкільний театр також продовжував зберігати святкування календарного циклу та важливих подій у суспільстві. Утім, вже окреслював потребу в створенні професійного театру. Саме в рамках шкільного театру формувалися перша драматургія та теорія драми.

Аматорський театр, який розвивався як палацовий та кріпацький театр вже більше проголошував потребу окремого українського професійного театру, хоча також мав розважальну і повчальну функцію.

Аматорські гуртки, з яких по факту вийшли представники «театру корифеїв», фактично вже ставали рупором україноцентричних ідей, а не лише розважальних чи роз'яснювальних функцій. Навколо цих гуртків і всередині них не просто формувалася драматургія, а вона ставала все більшою і більшою потребою якраз в тому, щоб доносити думки з приводу української ідеї як такої. Саме цей громадський аматорський рух доформував професійний український театр. А далі професійна історія українського театру розвивалася, з'являлися навчальні заклади, які випускали і випускають професійний акторів та режисерів.

Утім, аматорство досі ніхто не відмінив. Бачимо на прикладі Народного театру «Арсенал», який виник як потреба людей технічних процесів гуртуватися в самодіяльність і створювати театральне мистецтво заради відпочинку. Сьогодні функція аматорства трансформувалася ще й в функцію психологічної реабілітації. Звідси, великий попит на театральні студії різного рівня підготовки – від ораторського мистецтва до гри у виставах. А проведення фестивалю аматорського театру Theatre Day Fast фіксує велику кількість і гарну якість даного явища.

Література

1. Антонович Д. Триста років українського театру, 1619–1919. Прага: Укр. громад. вид. фонд, 1925. 272 с.
2. Пилипчук Р. Історія українського театру (від витоків до кінця XIX століття). Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 356 с. + 32 с. іл.
3. Кисіль О. Г. Український театр: популярний нарис історії українського театру. Новий український театр. Український театр: дослідження. Київ: Мистецтво, 1968. С. 95–139.
4. Франко І. Я. Про театр і драматургію. Під ред. М. Ф. Нечиталюка. Київ: Вид-во Академії наук УРСР, 1957. 240 с.
5. Казимиров О. А. Український аматорський театр. Київ: Мистецтво, 1965. 133 с.
6. Бонь І. Мистецтво аматорського театру. Черкаси: РВП «Сіач», 1993. 72 с.
7. Попова З. В. Аматорський театральний рух в Україні (1985–1995 рр.) [Текст]: дис... канд. іст. наук 17.00.01 /; Київський держ. ін-т культури. Київ: 1997. 167 с.
8. Соболевська С. О. Український аматорський театр у культурних процесах XX–XXI століть. *Культура і сучасність*, НАККІМ. 2019, № 2. С. 205–209.
9. Франко І. Русько-український театр. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Misc/1894/Rusko-ukrajinskyjTeatr/15–18St.html> (дата звернення: 11.10.2024).
10. Кропивницький М. Л. Спогади про Бобринець та Бобринчан. URL: <https://old.library.kr.ua/elib/kropivnitsky/spogady.html> (дата звернення 11.10.2024).
11. Коробейник П. Інтерв'ю про Народний театр «Арсенал» (записано автором, власний архів 1.09.2024)

References

1. Antonovych, D. (1925). *Trysta rokov ukraïnskoho teatru, 1619–1919* [Three hundred years of the Ukrainian theatre, 1619–1919]. Prague: Ukrainian Publication Foundation. 272 p. [In Ukrainian].

-
2. Pylypchuk, R. (2019). *Istoriia ukrainskoho teatru (vid vytkiv do kintsia XIX stolittia)* [History of the Ukrainian Theatre (from the Origins to the End of the Nineteenth Century)]. Lviv: Ivan Franko National University Publ. 356 p. + 32 p. ill. [In Ukrainian].
 3. Kysil', O. H. (1968). *Ukrainskyi teatr: populiarnyi narys istorii ukrainskoho teatru* [Ukrainian Theatre: a popular essay on the history of Ukrainian theatre]. P. 95–139. [In Ukrainian].
 4. Franko, I. Ya. (1957). *Pro teatr i dramaturhiu* [About theatre and drama]. M. F. Nechitalyuk (Ed.). Kyiv: Academy of Sciences of the Ukrainian SSR Publ. 240 p. [In Ukrainian].
 5. Kazymyrov, O. A. (1965). *Ukrainskyi amatorskyi teatr* [Ukrainian amateur theatre]. Kyiv: Mystetstvo Publ. 133 p. [In Ukrainian].
 6. Bon, I. (1993). *Mystetstvo amatorskoho teatru* [The art of amateur theatre]. Cherkasy: RVP 'Siyach' Publ. 72 p. [In Ukrainian].
 7. Popova, Z.V. (1997). *Amatorskyi teatralnyi rukh v Ukraini (1985–1995 rr.)* [Amateur theatre movement in Ukraine (1985–1995)] [Text]: Candidate of Historical Sciences Thesis: 17.00.01 /; Kyiv State Institute of Culture Publ. K. 167 p. [In Ukrainian].
 8. Sobolevska, S. (2019). *Ukrainskyi amatorskyi teatr u kulturnykh protsesakh XX – XXI stolit* [Ukrainian amateur theater In the cultural processes of the 20th – 21st centuries]. *Kultura i suchasnist, NAKKIM - Culture and contemporaneity NAKKIM*. No 2. 205–209 p. [In Ukrainian].
 9. Franko, I. *Rusko-ukrainskyi teatr* [Rus-Ukrainian theatre]. Access mode: <https://www.i-franko.name/uk/Misc/1894/Rusko-ukrajinskyjTeatr/15–18St.html> (Last accessed: 11.10.2024) [In Ukrainian].
 10. Kropyvnytskyi, M.L. *Spohady pro Bobrynets ta Bobrynychan* [Memories of Bobrynets and Bobrynychany]. URL: <https://old.library.kr.ua/elib/kropivnitsky/spogady.html> (Last accessed: 11.10.2024) [In Ukrainian].
 11. Interview with P. Korobeynyk about the Arsenal Theatre (recorded by the author on 1 September 2024) [In Ukrainian].
-

Danyleiko L. A.

Candidate of Art History, I. K. Karpenko-Karyi
Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television
l.voloshynadanyleiko@gmail.com
orcid: 0000-0003–3007–3254

The Role and Function of Amateurism in the Overall Development of Ukrainian Theatre. From Its Origins to the Present Day

In the article, the author uses the example of historical events (from the birth of the Ukrainian theatre to the present) to define the function and role of amateur theatre in society. The text outlines that at the beginning of history, the theatricalisation of rituals, and then the theatricalisation of liturgies in the church had an explanatory function for the population, as well as enhanced the celebration of the calendar cycle. It is substantiated that the school theatre already sought to perform the function of forming a professional theatre. It was within

the framework of Ukrainian school theatre that the first drama and drama theory were written. However, most theatres continued to be functionally linked to the holidays of the calendar cycle and important events in the social process. The author outlines the amateur theatre, which developed as a palace and serf theatre, and also played the role of forming a separate Ukrainian professional theatre, although it still had an entertaining and educational function. The article gives an example of amateur groups that in fact became representatives of the 'theatre of luminaries', which were already becoming a mouthpiece for Ukrainian-centric ideas, not just entertainment or educational functions. Around these groups and within them, drama was formed, which was already more widely conveying pro-Ukrainian ideas. It was this public amateur movement that shaped the professional Ukrainian theatre. However, amateurism continued and continues to exist. We can see this in the example of the Arsenal People's Theatre, one of the oldest operating theatres in Ukraine, which was founded in the late nineteenth century. This theatre existed in the Soviet era as a functional need for people of technical professions at the Arsenal plant to unite in amateur groups and create theatre for the sake of recreation. Today, the function of amateurism has also transformed into a function of psychological rehabilitation. A lot of people who have other professions in their adult lives come to various theatre groups to do theatre.

The methodological basis of the study was the principles of historicism, objectivity and a systematic approach. Based on these principles, the following methods were prioritised in the research process: statistical (a description of the most important phenomena in the history of Ukrainian theatre was used); empirical (study of literary sources, research of certain significant epochs); method of recording and analysing contemporary processes.

The scientific novelty of the article lies in the fact that the author explores amateur theatre not only as a creative process, but also as a function in society.

The conclusions of the article allow researchers of Ukrainian amateur theatre to look at it through the prism of social functionality, and not just as a creative process.

Keywords: *amateurism, theatre, function, society, role, development.*